

РАДИВОЈЕ БОЈОВИЋ

„ПОЧАСНА САБЉА“ ГЕНЕРАЛА КОСТЕ ПРОТИЋА

РАДИВОЈЕ БОЈОВИЋ
YU 32000 Чачак
Народни музеј

UDK 929.624.3 (497.11)

У време српско-турских ратова од 1876. до 1878. године додела одликовања у Кнежевини Србији добија институционализовану форму. У три наврата издавани законски прописи реорганизовали су Орден Таковског крста у пет редова, увели Колајну за храброст, Медаљу за ревносну службу и ратну споменицу.¹ Тако је правна регулатива обухватила све врсте „одличја“, изузев наградног оружја, које је понео једино генерал Коста Протић. „Почасна сабља“ је већ у тренутку доделе заузела посебно место у изузетно богатој официрској каријери будућег краљевског намесника.

Генерал Коста Протић (сл. 9) рођен је у Пожаревцу 11. октобра 1831. После основне школе завршио је три разреда гимназије у Београду. У војску је ступио као добровољац 1848. и био војник у пешадији. Као поднаредник примљен је за питомца I класе Артиљеријске школе у Београду. Школовање је завршио 1855. као трећи у рангу и произведен за пешадијског потпоручника. Усавршавање је

наставио у иностранству, на вишем курсу Инжињеријске школе у Берлину (1855—1857) и кроз службовање у пруском Првом пионирском батаљону у Данцингу и белгијском понтонирском батаљону, у Лијежу (1857—1859). По повратку у Србију, у чину инжињеријског поручника, заступао је начелника Техничког одељења у Војној управи. Од 1861. до 1865. као ађутант кнеза Михаила Обреновића био је на служби и у Министарству војном. Када је разрешен ове дужности, кратко време предавао је „Фортификацију“ и „Правила пионирске и понтонирске службе“ на Артиљеријској школи. Из Београда је премештен за команданта понтонира у Ђуприју. По други пут постао је кнежев ађутант 1867. После смрти кнеза Михаила Обреновића вршио је дужност управника полиције вароши Београда и био командант пионира. Као инспектор инжињеријских трупа унапређен је у чин мајора 1869, потпуковника 1872. и одликован аустријским Орденом Гвоздене круне III реда. Командовао је и бригадом стајаће војске. Пред српско-турске ратове био је министар војни у два наврата, са кратким прекидом август—септембар 1875, када се налазио у команди активне војске и на ађутантској дужности у двору. Почетком исте године добио је чин пуковника.

У Првом српско-турском рату 1876. командовао је одбраном Алексинца. За заслуге у бици на Шуматовцу унапређен је у чин генерала 25. августа 1876. и одликован Златном медаљом за храброст. Са дужности команданта позиције Алексинац и Делиград премештен је за команданта Моравске војске, а затим Шумадијског кора. За начелника штаба Врховне команде постављен је 13. децембра 1877. На овој дужности одликован је Орденом Таковског крста I реда, Златном медаљом за ревносну службу, Споменицом на рат 1876, 1877. и 1878. године, руским Орденом Св. Ане са мачевима I реда, Златном медаљом за ревносну службу „у брилијантима“ и „почасном сабљом“.

После завршених ратова генерал Коста Протић био је начелник Главног генералштаба, неко време маршал двора, а затим командант Моравског корпуса у Нишу и Тимочког у Неготину. У оцени за 1880. годину забележено је да је: „Затвореног карактера (. . .). Способности у опште врло добре (. . .) нарочито по инжињерској струци и администрацији војске уопште. Правила инжињеријских трупа зна потпуно, јер је на њима много радио (. . .) Одвећ прилежан и радан (. . .). У служби строг.“² Био је аутор већег броја законских и службених прописа, од којих су најзначајнији „Војно-судски законик за Књажевство Србију“, „Правила пионирске службе“, „Правила за

грађење стрелаачких ровова“ и „Правила гарнизоне службе“. Пензионисан је 1883. Године проведене ван активне службе посветио је историографском раду. Своје прилоге објављивао је у „Годишњици Николе Чупића“, у чијем одбору је био почасни члан. Посебно су значајни његови радови „Одломци из историје Београда“, „Путовање кроз Србију 1719—1720.“, „Ратни догађаји из Првога српског устанка под Карађорђем Петровићем 1804—1813.“, „Ратни догађаји из Другог српског устанка 1815. год. под војводом Милошем Обреновићем“ и „Ослобођење Пожаревца од Турака 24. јуна 1815. год. под војводом Милошем Обреновићем. Текст „Источна политика Аустрије у погледу на Први српски устанак 1804—1813. године“ сачуван је у рукопису.³ У активну службу враћен је као министар војни 1888, а следеће године постављен за краљевског намесника малолетном Александру Обреновићу. За мирнодопске заслуге био је одликован румунском Златном медаљом за војничке врлине и Орденом Румунске звезде III реда (1879), црногорским Орденом Данила I реда (1890), Орденом Италијанске круне I реда (1891) и руским Орденом Белог орла I реда (1892). Умро је у Брестовачкој бањи 16. јуна 1892. године.⁴

Генерал Коста Протић остварио је изузетно интересантну официрску каријеру. Службовање у српској вајсци започео је као инжињеријски официр, а зенит достигао на положају начелника штаба Врховне команде у рату и начелника Главног генералштаба и краљевског намесника у миру. Одана служба владарском дому Обреновића донела му је брз успон у официрској каријери, па је унапређење у чин капетана I класе 1863. било праћено „похвалним указом“ и то „из призрења на отличну његову ревност и тачност у служби, која се је у више прилика досад осведочила“.⁵

У српско-турским ратовима од 1876. до 1878. кнез му је, у два наврата, на најнепосреднији начин, изјављивао своју захвалност за „велике заслуге за отаџбину и престо“. Први пут се то догодило 28. јуна 1878. када му је доделио Златну медаљу за ревносну службу украшену брилијантима. Већ додељивано одликовање генералу Протићу, поред посебне израде, пропраћено је писмом у коме кнез Милан Обреновић изражава „своју владалачку захвалност свима начелницима оделења у Врховној команди, а нарочито њеном начелнику г. ђенералу Протићу, који је свима претходио неуморном ревношћу и који је својим управљањем највише допринео те је многостручна радња врховнога штаба уродила таквим повољним резултатима.“⁶

На крају Другог српско-турског рата кнез Милан Обреновић је 4. децембра 1878. доделио генералу Кости Протићу „почасну сабљу“ (сл. 1), наложивши му да је носи у знак лепог спомена, који задржава о његовој патриотској и верној служби.⁷

„Почасна сабља“ генерала Косте Протића је сачувана. У каталогу „Дом Јеврема Грујића“ пописана је као примерак оружја, са рукобраном у облику орла, израђен по наруџбини у Немачкој.⁸ Данас се налази у збирци Народног музеја у Чачку, Р. бр. 165/1976.

Сабља се састоји од балчака са рукобраном, сечива и каније (сл. 2).

Косо засечен позлаћен балчак, чија поља уоквирује полирана трака, завршава се на исти начин изведеном волутицом, из које израста ловорова грана. Леђа покрива рељефна орнаментика са мотивом храстовог листа. С десне стране балчака причвршћена је сребрна плочица са биљним орнаментом изведеним у техници нијела, а с леве иста таква са натписом: „**За храброст и јунаштво / У борбама пред Алексинцем / Августа 1876**“ (сл. 3). Украс са врха балчака недостаје.

Асиметричан рукобран израђен је у облику позлаћеног змаја, чији двокраки реп обухвата балчак и упреда се у једноделну крсницу. Звер се одмара отворених чељустима, ослонивши главу на балчак, а ноге на мантинелу, на којој су пунце: издужени шестоугао са псећом главом, бројем „3“ и словом „А“, и квадратна, засечених углова, са верзалним словом „А“.⁹ Из пажљиво моделованих крила излазе стилизована, косо засечена пера, са волутастим завршетцима, на којима се налазе имена места најзначајнијих битака: „**Шуматовац. Ак-Па(л)анка. Пирот. Ниш Г(рдел)ица. (Вр)ања.**“ (сл. 4). На унутрашњој страни рукобрана налази се правоугаона пунца са иницијалима „КА“.

Једносекло, обострано жлебљено, благо повијено дамасцирано сечиво са врхом у осни има изгравирани војничке заставе са витешком опремом у комбинацији са вегетабилним орнаментом (сл. 6) и посвету на десној страни: „**Своме началнику штаба, Генералу Кости С. Протићу, / Врховни командант, Књаз Српски, Милан М. Обреновић IV. / у знак владалачке признателности / за особиту ревност, неуморан труд и отличну службу / у рату за ослобођење и независност / 1877—1878. године.**“ (сл. 5) Телуће покривено биљним мотивом. На почетку сечива налазе се сигнатуре, с леве стране „SOLINGEN“, а с десне „EISENHAEUER“. Гравирани површине су првобитно биле покривене позлатом.

„Почасна сабља“ генерала Косте Протића

На сребрну канију аплицирани су позлаћени медаљони са ратним знамењима на плаво емајлираној подлози, укомпоновани у стилизована четвороугаона поља, продужена у срцолике палмете. Прва два послужила су за постављање покретних алкица, са правоугаоним жиговима, нечитког садржаја, на ободу. Трећи је смештен при дну каније у разуђену декорацију од акантусовог листа (сл. 8). Испод обода каније, са поновљеним жигом пробе и словом контролне службе, налази се грб кнежевске породице са девизом „TEMPUS ET MEUM JUS“ и траговима обраде у емајлу (сл. 7). Врх је оштећен.

Сабља је израђена од дамасцираног челика и сребра финоће 800/1000. Ливена декорација балчака, рукобрана и каније је са мањим оштећењима и емајлом сачуваним у траговима. Сечиво, без позлате, нагризено је корозијом.

Димензије: дужина сабље 94,5 cm, дужина сечива 81 cm, ширина сечива 3 cm, дужина каније 85,5 cm, дужина сабље са канијом 99 cm.

„Почасна сабља“ за генерала Косту Протића израђена је у Бечу. Пунца са словом „А“ сасвим сигурно открива име града, у коме је економско одељење Министарства војног поручивало израду одликовања. Једино сечиво изузетног „Eisenhauer“ квалитета, набављено је у Солингену, који је педантно жигосао свој производ (сл. 5, 6). Ливење балчака у високом рељефу, израда раскошне каније, постављање натписа и богата полихромна обрада у позлати, нијелу и емајлу изведени су у Бечу. Мајсторски жиг на рукобрану открива име јувелира и златара Карла Андерсена,¹⁰ у чијој радионици је настала помало тешка барокна декорација сабље.

У ликовном решењу „почасне сабље“ кључни мотив представља рукобран у облику змаја (сл. 3). У много скромнијој форми примењен је на сабљи, коју је кнез Михаило Обреновић даровао румунском кнезу Александру Кузи 1861. године: два змаја придржавају алкице на канији.¹¹

Другу групу чине мотиви, који су већ примењивани у обликовању највиших државних признања Кнежевине Србије. На првом месту то је део натписа са балчака, са именима места највижњијих битака, који је на Споменици на рат 1876., 1877. и 1878. године и уверењу за њу изведен на траци, обавијеној око венца од лаворове и храстове гране.¹² Медаљони са ратним знамењима и мотив војничких застава са витешком опремом решени су по угледу на одговарајуће ликовно решење унето у преплет декоративног оквира диплома о

одликовању Орденом Таковског куста, Колајном за храброст, унапређењу и постављењу.¹³ Распоред елемената, који чине позадину државног грба на реверсу Медаље за ревносну службу у рату 1877—1878. поновљен је у средњем медаљону на канији.¹⁴ Њихово присуство указује да аутор предлошка припада београдском кругу око Анастаса Јовановића или групи бечких уметника, које је српска влада ангажовала на изради одликовања.

Руско „златно оружје“ послужило је као узор за покушај увођења ове врсте одликовања у Србији. Царска признања у форми шпата и сабљи од злата, украшених брилијантима и дијамантима, додељивана су са императорском граматом од 1720. искључиво највишим војним командантима. Од 1788. „златним оружјем“ са натписом на крсници „за храброст“ награђивани су за ратне заслуге и официри.¹⁵ Са појавом Анињског оружја 1797. почиње чвршће везивање овог вида признања за орденску институцију, најпре уписом награђених у списак одликаних лица 1807., доделом преко Канцеларије ордена од 1844., а затим увођењем темњака у бојама ленти ордена 1855. и прописом о ношењу минијатурног Ордена Св. Георгија IV реда на „златном оружју“ 1878. године.¹⁶

Српски кнез је још непосреднији пример имао у пракси црногорских владара, који су, поред ордена и медаља, додељивали и „оружје части“.¹⁷ Кнез Данило је даровао Мирку Петровићу сабљу, на чијем сечиву је била изгравирана посвета, с једне стране „Данило“, а са друге „Граховац 1858. године“.¹⁸ Сабља са натписом „Вуксану Грујићу — за храброст, Никола“ додељена је за заслуге у Црногорско-турском рату од 1876. до 1878. године.¹⁹

Милан Обреновић је као искуство овога владарског дома имао сличне примере даровања оружја од својих предходника на кнежевском престолу. Тако је кнез Милош у свечаној аудијенцији 1. фебруара 1836. своме брату генералу Јовану Обреновићу „сребрну сабљу приписао“.²⁰ Барон Август фон Хердер награђен је 1837. сабљом украшеном брилијантима за рад на геолошким истраживањима у Србији.²¹

„Почасна сабља“ генерала Косте Протића остала је усамљен пример награде за заслуге на бојном пољу у ослободилачким ратовима Србије. Није добила институционализовану форму и остала је у оквирима породичне традиције династије Обреновић да на овај начин исказују своје изузетно владарско благовољење. За изградњу њене коначне физиономије није постојала одговарајућа орденска традиција, захваљујући којој је у Русији уведено Георгијевско златно

„Почасна сабља“ генерала Косте Протића

и Атинско оружје. Отуда уместо аверса орденског знака на њеним корицама имамо владарски грб (сл. 7), што ово признање сасвим сигурно везује за дворску канцеларију кнеза Милана IV Обреновића.

П Р И Л О Г

Писмо Кнеза Милана Обреновића генералу Кости Протићу,
Ниш, 4. децембра 1878. године

Драги ђенерале,

Скоро ће се навршити година дана како су одлична својства, којима сте свакад се одликовали у свима положајима, које сте заузимали, побудила Ме да вам због предстојећег рата са Турском поверим вршење важне дужности началника Мога штаба.

Сад кад Ми је услед политичких околности разбистрених могуће било да наредим демобилизацију наше јуначке војске, сад кад Ми је могуће да повраћам породицама њиховим наше храбре борце, увенчане славом неумрлом, и кад по томе има до који дан престати дејствовати врховна команда и командовање са војском одређеном за чување нове границе и осигуравање тековина миле Моје војске прећи у надлежност команданта новоформираног моравског кора, дужност Ми је сећати се способности, енергије и изванредне ревности, којима сте се показали тако достојни повереног вам положаја.

Радећи неуморно, и дању и ноћу, спремајући за време рата налоге за кретање војске и полагајући јој оне задатке, које је тако славно и са толиким пожртвовањем извршила, уливајући кроз све њене редове дух послушности и дисциплине, одржавајући у свима потчињеним вам одељењима врховне команде примеран ред, брижљиво старајући се о свакодневном снабдевању војске са храном, уређујући веома добро службе санитетску, телеграфску и поштанску, а по наступљеном примирју, просецајући путове, подизајући мостове, спремајући станове за зимовање војске, штудирајући у сваком обзиру ослобођене крајеве, ви сте, драги г. Протићу, стекли велике заслуге за отаџбину и престо и имате права на Моју највећу признателност.

Задахнут осећајима дубоке захвалности спрам вас и целог персонала врховне команде, коме вам препоручујем да изјавите, када се будете праштали са својим ревносним и савесним потчињенима,

Моју признателност, а узимајући поред тога у призрење врлине којима сте се одликовали у првом нашем рату. Ја вас награђујем „почасном сабљом“, коју вам налажем да носите у знак лепог спомена, који задржавам о вашој патриотској и верној служби као вршилац дужности начелника Мога штаба.

У Нишу,
22. новембра 1878.

Ваш захвални
Врховни Командант
Књаз Српски
М. М. Обреновић

(„Српске новине“, бр. 265, Београд, 30. новембар 1878, стр. 1; „Рат Србије са Турском за ослобођење и независност 1877—78. године“, Београд, 1879, стр. 424).

НАПОМЕНЕ

1. „Закон о одличјима у време рата од 12. јула 1876. год.“ „Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији“, књ. XXIX, Београд, 1877, стр. 650—653; „Измене и допуне у закону „о одличјима у време рата“ од 19 јануара 1877. год.“, „Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији“, књ. XXIX, стр. 733, 734; „Закон о одличјима за независност и ослобођење од 15. фебруара 1878. год.“, „Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији“, књ. XXXII, Београд, 1878, стр. 285—296.
2. AVII, п. 14, к. 22, ф. 1, бр. 4/1. Кондуит-листа за годину 1880.
3. В. Vuјовић, »Rukopisi«, Dom Jevrema Gruјića, Beograd, 1966, str. 150.
4. AVII, п. 14, к. 22, ф. 1, бр. 4/1. Картон личних и службених података инжењеријског мајора Косте Протића; М. Б. Милићевић, „Бенерал Коста Протић, краљевски намесник“, „Годишњица Николе Чулића“, књ. XIII, Београд, 1893, стр. 351—360; М. Сретеновић, „Професори и ученици“, „Споменица ссдамдесетпегодишњице Војне академије 1850—1925“, Београд, 1925, стр. 220.
5. „Српске новине“, бр. 28, Београд, 5. март 1863, стр. 99.
6. „Српске новине“, бр. 139, Београд, 23. јун 1878, стр. 611; „Рат Србије са Турском за ослобођење и независност 1877—78. године“, Београд, 1879, стр. 415.
7. „Српске новине“, бр. 265, Београд, 30. новембар 1878, стр. 1; „Рат Србије са Турском за ослобођење и независност 1877—78. године“, стр. 424.
8. Đurđica Petrović, „Oružje“, Dom Jevrema Gruјića, str. 99, 100.
9. Les poinçons de garantie internationaux pour l'argent, Paris, 1975, p. 74, 75.
10. Waltraud Neuwirth, Lexikon Wiener Gold — und Silberschmiede und ihre Puncen 1867—1922, Wien, 1976, p. 77.
11. Military Pictures, Medals, Arms and Militaria, London, »Sotheby«, 18 th december 1991, p. 74, 75.
12. Народни музеј, Чачак, Р. бр. 154/1976. Уверење Споменице на рат 1876, 1877. и 1878. године Гвоздена Шудуборе из Лисе, Београд, 28. децембар 1878. године; Мила Пилетић, „Одликовања југословенских народа XIX и прве половине XX века (до 1941) из збирке Војног музеја у Београду“, Београд, 1987, стр. 59, 60.
13. Народни музеј, Чачак, Р. бр. 804/1981. Повеља Ордена Таковског крста о врату генерала Јована Белимарковића, Београд, 18. децембар 1877. године; Р. бр. 119/1976. Повеља Златне колајне за храброст артилеријског потпуковника Илије Букнића, Београд, 14. јун 1877. год.; Р. бр. 812/1976. Указ

„Почасна сабља“ генерала Косте Протића

о унапређењу у чин генерала Јована Белимарковића, Београд, 21. новембар 1877. год.; Р. бр. 122/1976. Диплома о постављењу артиљеријског потпуковника Илије Букчића за команданта Београдске окружне војске, Београд, 6. октобар 1878. год.

14. Мила Пилетић, н. д, стр. 54.

15. В. А. Дуров, Русское наградное оружје XVIII в., Из историје руској армији и оружја, Труды Государственного исторического музея, вып. 64, Москва 1987, стр. 62, 68.

16. В. А. Дуров, Русское наградное оружје, Памятники Отечества, № 2, Москва 1984, стр. 147, 148, 154, 155.

17. G. Frilley — J. Wlahovitz, Le Monténégro contemporain, Paris 1876, p. 444.

18. Н. Дучић, „Бој на Граховцу 1858. године“, „Књижевни радови“, књ. 3, Београд, 1893, стр. 187, 188.

19. Н. Вујачић, „Знаменити црногорски и херцеговачки јунаци“, књ. II, Београд, 1952, стр. 304.

20. Б. Перуничкић, Чачак и Горњи Милановац 1815—1865, књ. I, Чачак, 1968, стр. 262, 263.

21. АС, КК X, 920. Писмо Димитрија Радовића кнезу Милошу Обреновићу, Беч, 20. август 1837. године; X, 922. Писмо Димитрија Радовића кнезу Милошу Обреновићу, Беч, 14. септембар 1837.

SABRE D'HONNEUR DU GÉNÉRAL KOSTA PROTITCH

A l'époque des guerres serbo-turques de 1876—1878, la distribution des décorations prend, dans la principauté de Serbie, une forme institutionnalisée. En plus des ordres, des médailles et des médailles commémoratives, on voit apparaître des armes décernées à titre de récompense, dont seul le général Kosta Protitch fut titulaire.

Le général Kosta Protitch (Pojarévatz 1831 — Brestovatchka Bania 1892) était en 1876 commandant de l'armée de la Morava et du corps de la Choumadia, ensuite, en 1877 et 1878, chef de l'état-major du Commandement suprême. Dans la Seconde guerre serbo-turque, le prince lui exprima, à deux reprises, de la manière la plus immédiate, sa reconnaissance pour «les grands services rendus à la patrie et au trône». La première fois cela eut lieu le 28 juin 1878, date à laquelle il fut décoré d'une médaille d'or ornée de brillants pour le zèle patriotique. «Le sabre d'honneur» lui fut remis le 4 décembre 1878 par le prince lui-même qui lui recommanda de la porter en signe du beau souvenir qu'il garderait de son dévouement à la patrie.

Le sabre se compose d'une poignée, munie d'une garde, d'une lame, et d'un fourreau.

La poignée entaillée en biais, dont les deux parties sont encadrées d'une bande polie, se termine par une petite volute exécutée de la même manière, d'où pousse un rameau de laurier. Le dos est couvert d'ornements en relief, le motif principal étant celui d'une feuille de chêne. Sur le côté droit de la poignée est fixée une petite plaque en argent, rehaussée d'un ornement végétal qui est exécuté selon la technique du nielle; du côté gauche se trouve une plaque identique portant l'inscription suivante: «Pour le courage et l'héroïsme /dans les combats devant Aleksinac/ août 1876». L'ornement qui avait figuré au sommet de la poignée fait défaut.

La garde, asymétrique, est exécutée en forme de dragon, dont la queue, est divisée en deux parties, qui se rejoignent au bout en s'entrelaçant. Le dragon se repose, la gueule ouverte, la tête appuyée sur la poignée et les pieds posés sur la mantinelle qui porte les poinçons: un hexagone allongé renfermant une tête de chien, le chiffre «3» et la lettre «A», et un carré aux angles tron-

qués contenant, à son tour, la lettre »A«. Les ailes, soigneusement modelées, sont composées de plumes sur lesquelles on lit les noms des localités où les batailles les plus importantes étaient livrées: Šumatovac, Ak-Palanka, Pirot, Niš, Grdelica, Vranja. Sur le côté intérieur de la garde est empreint un poinçon rectangulaire contenant la lettre »KA«.

La lame, tranchante d'un seul côté, légèrement recourbée, à la pointe dans l'axe et damscinée, comporte une décoration gravée comprenant les drapeaux militaires et l'armement de chevalier, combinés avec un ornement végétal; à droite de la décoration on lit la dédicace: »A mon chef d'état-major, général Kosta S. Protitch, /commandant suprême et prince de Serbie, Milan M. Obrénovitch IV/ en signe de démoignage pour un dévouement particulier, un zèle infatigable et un service excellent /dans la guerre de libération et d'indépendance/ 1877—1878«. Au bas de la lame se trouvent deux signatures, d'un côté »Solingen« et, de l'autre, »Eisenhauer«. Sur le dos de la lame est figuré un motif végétal.

Sur le fourreau en argent sont appliqués des médaillons dorés représentant les trophées de guerre sur un fond bleu en émail insérés dans des quadrilatères stylisés qui se prolongent en pal mettes en forme de coeurs. Les deux premiers médaillons portent de petits anneaux mobiles dans lesquels sont imprimées des marques rectangulaires, au contenu illisible. Le troisième se trouve au fond du fourreau dans un ornement touffu, fait de feuilles d'acanthé. Au revers du bord, où la marque de qualité et la lettre du service de contrôle sont répétées, se trouvent les armoiries de la famille princière et la devise: TEMPUS ET MEUM IUS«.

Le sabre est exécuté en acier damasquiné et en argent. Ses dimensions sont les suivantes: la longueur du sabre est de 94,5 cm, celle de la lame de 81 cm, et celle du fourreau, de 85,5 cm; la largeur de la lame est de 3 cm. Le sabre est conservé au Musée National de Tchatchak, sous le numéro 165/1976.

»Le sabre d'honneur« fut réalisé à Vienne. La marque nous fait connaître le nom du fabricant de celui-ci. C'est Charles Andersen, joailler et orfèvre. La lame avait été acquise à Solingen. L'auteur du projet appartenait à l'entourage d'Anastas Yovanovitch, ou au groupe d'artistes viennois, auquel le gouvernement serbe confiait la réalisation des décorations.

»Le sabre d'honneur«, en tant que signe de reconnaissance pour les services rendus dans les combats de guerre n'ayant pas reçu la forme institutionnalisée, est resté dans le cadre de la tradition familiale de la dynastie des Obrénovitch, qui était libre d'exprimer sa bienveillance princière. Étant donné que l'aspect définitif du sabre n'était pas consacré par la tradition dans le domaine des décorations, comme c'était le cas, en Russie, des armes d'or de saint Georges et de celles de sainte Anne, le fourreau du sabre porte sur son avers, au lieu du symbole de l'ordre, les armoiries du prince et la devise »TEMPUS ET MEUM IUS«, ce qui relie le sabre, d'une façon tout à fait certaine, à la chancellerie de la cour du prince Milan IV Obrenovitch.

RADIVOJE BOJOVITCH

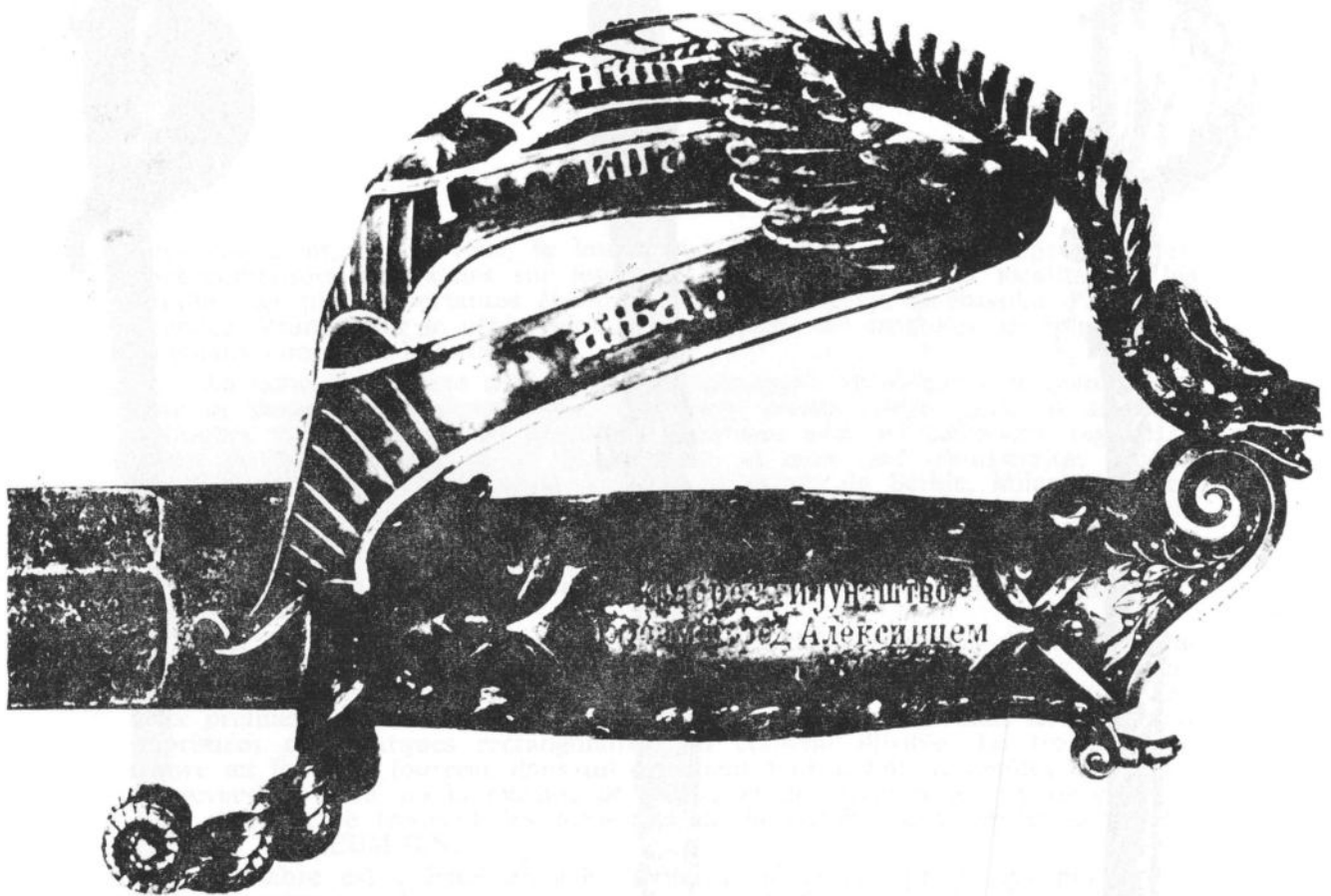

Сл. 1.

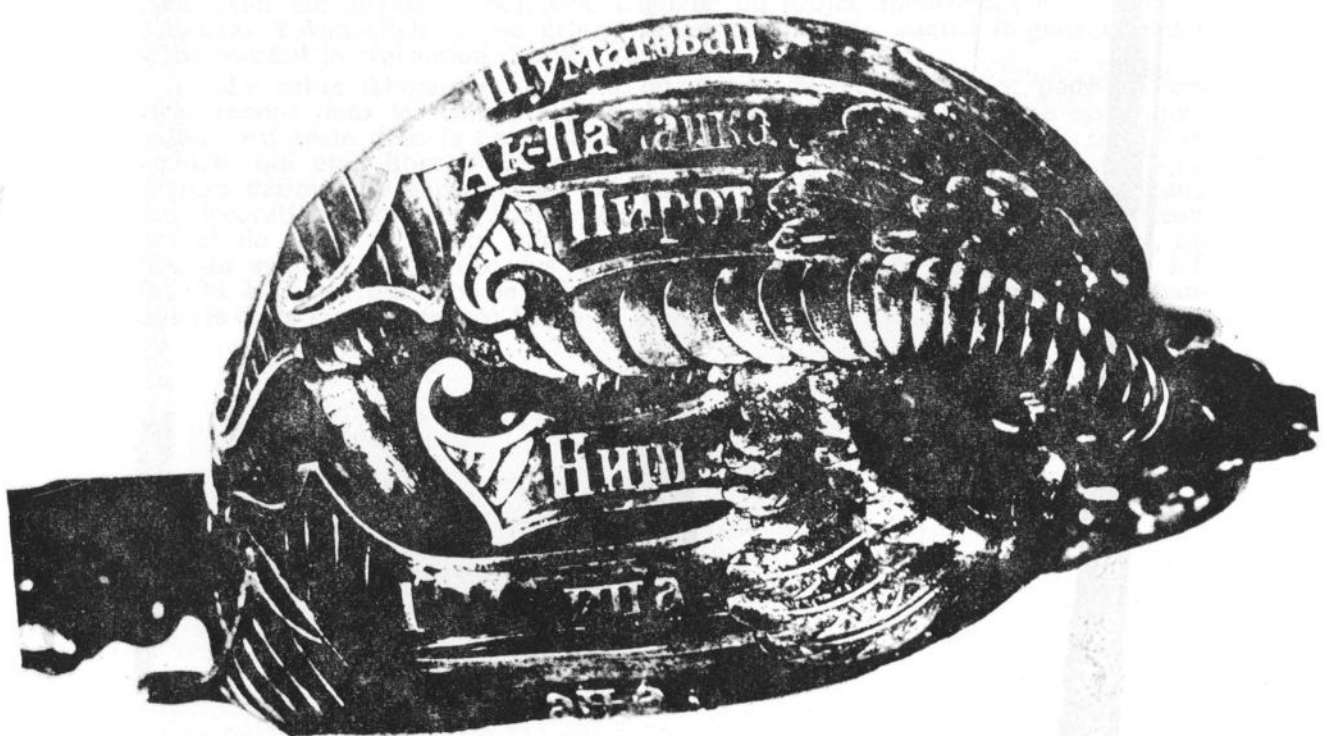

Сл. 2.

Сл. 3.

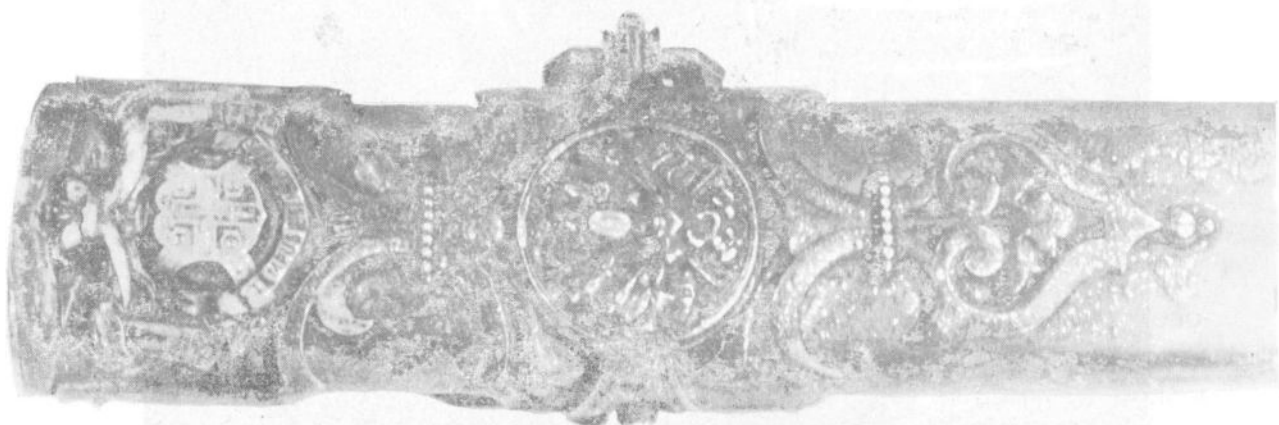
Сл. 4.

Сл. 5.

Сл. 6.

Сл. 7.

Сл. 8.

Сл. 9.